

צו

מאמרים ושיחות ממור"ר הגה"צ

רבי יצחק משה ארלנגר שליט"א

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורה העלה הוא העלה על מוקדה וגו'" (ו', ב') ברש"י
ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס, ואיתא בספ"ק דהרמז על המחשבה שאין לה כיסוי כמו לשאר איברים וצריך זריזות גדולה לסלק המחשבות הרעות ולהידיבק במחשבות הטובות.

כי עולם המחשבה הוא גבוה ונעלה מאוד, כמו שאחז"ל (יומא כ"ט.) 'הרהורי עבירה קשים מעבירה', ותמהו הראשונים למה יהיה עוון המחשבה חמור מהמעשה, וביאר הרמב"ן הטעם כיוון שנכנס בטינוף לקודש הקדשים שהוא היכל המחשבה, שבזה מקלקל חלילה כל הבנין, וזה חמור לאין ערוך מן הפגם בפועל.

והענין כי ה' יצר את האדם בדוגמה שלמעלה וכמו שבבריאת העולם קדם לסדר ההשתלשלות קדמות השכל שהוא צמצום ראשון, אות אל"ף, כך כל האדם ופעולותיו מושרשים בקדמות השכל

שהיא מחשבה ראשונה של מציאותו, עד שאין שום תנועה של האדם שאין לה שורש וראשית בקדמות השכל, והקדמות היא המחשבה שהיא מקור לכל תנועה ופעולה, וכאשר קדמות השכל שלו טהור, ממילא מוכרח שהכל יהיה טהור קודש, ולכן כשאדם דבק במחשבתו אצל הבורא אזי גופא בתר רישא אזיל דאם הראש טוב הכל טוב, וכאשר הראש אינו בטוב אזי כל הבנין נעשה מקולקל ח"ו, ולכן הרהורי עבירה קשים מעבירה, כי העבירה היא בפרט והרהור הוא בשורש כל הבנין.

ועל זה האזהרה "זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה", שיהיה עולה תמיד אל ראשית המחשבה שהיא קדמות השכל, אל"ף העליון, במחשבות קדושות וטהורות, וביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חיסרון כיס.

והאיך מקדשים הראשית שהיא קדמות השכל, איתא בספרים שצריך לקיים בעצמו "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיד" (שמות כ"ג, י"ט) היינו לקדש הראשית של כל דבר, כמו שיקדש ימי הנעורים שלו שהם ראשית חייו שיהיו קודש לה', כי כאשר ימי הנעורים המה בטוב, ממילא הראשית שלו טוב, ואז כל בנין חייו נמשך אחר הראש, גם איתא בספרים שמחשבה ראשונה ביום יהיה קודש לה', היינו בהקיצו משנתו תיכף יחשוב מהשי"ת וכמו שכתב בצעטיל קטן 'ריגיל את עצמו תיכף ומיד כשיתעורר משנתו יאמר מודה אני לפניך מלך חי וקים וגו' ויאמר אפילו בלשון אשכנז בלב שמח ברוך אל עליון אשר נתן לי מצות ציצית וכו', כי במחשבה ראשונה של היום מתקדש קדמות השכל שלו ונעשה מציאותו זך.

והעיקר לילך תמיד במחשבה על הראשית שלו, ע"פ מאמרם ז"ל 'דע מאין באת', שהפירוש הפשוט שיתבונן שפלותו ומיעוט ערכו שמזה יהיה ליבו נשבר, אך אפשר עוד רמז לפסוק 'והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה' (איוב כ"ח, י"ב), היינו שיהיה דבוק תמיד בהראשית שלו, כאשר היה גנוז וכלול בחכמה העליונה הנקראת אי"ן, ויחשוב "לא נכחד עצמי ממך אשר עשיתי בסתר ורקמתי בתחתיות ארץ, גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו" (תהילים קל"ט, ט"ג) גלמ"י הוא גל"ם י, היינו חכמתו העליונה ית"ש, כי האדם מתחילה הוא או"ר ואחר כך נעשה מ"ם ואחר כך נרקע בסוד רקיע, ורואי לזכור מאוד הזמן שהיה בבחינת או"ר לבד שהוא כולו אור פשוט, שזה בחי' קדמות השכל, ואז 'ואין אתה בא לידי עבירה', גם מצד המוסר הנ"ל שידוע שפלות ומיעוט ערכו, וגם מצד הפנימיות שחוזר לנקודה ראשונה שלו כשהיה גנוז וספון אצלו יתברך, שמן השורש הזה בא לו קדושה גדולה וניצול מן העבירה.

והבעל שם טוב הק' היה אומר תמיד 'דע מה למעלה ממך', היינו שלא תלך בעולם כמי שהוא מציאות בפני עצמו, רק תדע ותראה שהשורש שלך הוא למעלה, היינו שתיביט אל השורש שלך שהיא חכמה עליונה, "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר" (קהלת ט', ח'), שתזכור החכמה עליונה שמשם נאצלת, בחי' 'נר דלוק על ראשו וכו'.

ואז על ידי מחשבות קדושות אלו, ממילא יהיה "היא העולה על מקודה על המזבח כל הלילה", שיהיו נשרפים כל המחשבות והרהורים רעים, כי יתן אל ליבו הלא אני גנוז עכשיו במעיין הנעלם חכמתו ית"ש ואיך יבואו לכאן מחשבות הבל כאלו, והלא הרבש"ע הוא "לא יגורך רע" ואין כאן שום שייכות לקל"י ח"ו, וכמו שאמר הבעל שם טוב 'במקום מחשבתו של אדם שם הוא, וממילא יהיה 'ואין אתה בא לידי עבירה'.

והנה האור הזה שהוא קדמות השכל, הוא נקרא בכור"ר שהוא מקור מוצא אור מציאות האדם, וזה סוד ברו"ך אותיות בכור"ר, שבתבית ברו"ך ממשכים שפע קודש מעתיק לאריך, ראש ומקור כל הברכות, וכדאיתא בתיקונים (ל"ז.) 'כ' מן ברו"ך כתר, ר' ראשית חכמה, ב' תרין הה"ן שכינתא עלאה ותתאה, ו' שית ספירן, הא עשר', וזה היה בחי' ההתגלות במכת בכורות, כי פרעה הרשע הוא היה הבכור מצד הקל"י שזה בחי' פגם המחשבה שמשם

נמשך קלקול הבנין כולו, ובמכת בכורות אמר הקב"ה "הנה אנוכי הורג את בנך בכורך" (שמות ד', כ"ג), היינו שנתבטל הבכור דקליפה ונתגלה הבכור דקדושה שהוא בחי' 'בני בכורי ישראל' (שמות ד', כ"ב), א' הנעלם, ראשית המחשבה, והיינו שנתקדש קדמות השכל וממילא נמשך תיכף קדושה גדולה על הבנין כולו, והן נודע כי סוף מעשה במחשבה תחילה ולזה דווקא במכה אחרונה נתגלה השורש שהוא ראשית הקדושה דישראל, סוד חכמה העליונה.

והנה אי' בדגל ומאור עיניים בענין מאמרם ז"ל (יומא כ"ח:) 'קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, והיאך היה יודע התורה קודם שניתנה, אלא שהשיג התורה בשורש הרצון שלו שהוא קדמות השכל הנ"ל ששם חקוק הכל בנקודה קדמאה סתימאה, ועפ"ז מפרש הרה"ק דמח"א שאלת הבן חכם 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלקינו אתכם', שהבן חכם תמה הלמאי היה צורך לצוות החוקים והמשפטים באורך, והלא אפשר להידיבק בשורש הרצון ומשם להשיג ולידע הכל.

וזה אפשר להשיג על ידי שדבוק באין כנ"ל וחושב תמיד באור העליון שהוא קודם לכל המציאות, בחי' 'גלמי ראו עיניך', גל"ם י, סוד החכמה, שאז נתגלה לו הכל ומתקיים בו בחי' שהיה אצל אברהם אבינו שנעשו שני כליותיו כשני רבנים ומלמדין אותו חכמה כל הלילה, שמשמע במאור עיניים שזה שייך לכל אדם לזכות על ידי שנדבק באל"ף הקדומה.

והנה בכוונת האריז"ל נראה דבר נפלא מאוד, כי הלא ברכת אבות רומז לחכמה, ושם בתוך החכמה בונים העולמות כולם, כי באומרו "אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב" הוא רמז למוחין קדישין, "האל הגדול הגיבור והנורא" רמז לחג"ת, "וזכור חסדי אבות ומביא גואל לבני בנייהם" רמז לנצח הוד יסוד, וסיום הברכה "ברוך אתה ה' מגן אברהם", וצריך להבין זה כי הלא ברכת אבות הוא כנגד חכמה כמבואר ולמה בא שם תיקון כל העולמות והנסירה ובנין המלכות וחזרתה פנים בפנים בתיבות מל"ך עוז"ר ומושי"ע ומג"ן, אך כי "כולם בחכמה עשית", היינו כי בחכמה שהיא קדמות השכל נגנו כל הבנין וסדר העולמות שזה בחי' ראשית הנ"ל, שעל ידי שהראשית הוא בטוב ממילא נמשך סדר הקדוש של ספירות העליונות על כל מציאות החיים וסדר היום, שזה בחי' 'דע מאי"ן בעת' כנ"ל, להיות כלול תמיד בנקודת האי"ן שהיא החכמה והחכמה תחיה בעליה וממילא יבוא סדר נפלא כזה ומאיר בכל ענייניו ופרטיו ויתקיים בו 'ואני בכור אתהו עליון למלכי ארץ' (תהילים פ"ט, כ"ח), וייעשה "בני בכורי ישראל", שיהיה כל הגוף נגד אחר הראש.

ואיתא בזה"ק שעשו לא היה יכול לסבול הבכורה שלו וביקש למוכרו, כי אם לא כן איך קנה ממנו יעקב דבר יקר כזה בניזיד עדישים, אלא שהכיר בו יעקב שאינו חפץ בבכורה ולכן קנה ממנו במחיר כזה, והבכורה היא עבודה הנ"ל של 'דע מאי"ן באת' ללכת כל ימיו בדביקות בנקודת אי"ן שהיא קדמות השכל שלו, וזו עבודה קשה מאוד לעשו ואינה ראויה אלא לאיש ישראל, כי ישראל נקראו ראשי"ת כמ"ש 'קודש ישראל לה' ראשית תבותאת' (ירמ"ב ב', ג').

ולזה ראוי ללכת תמיד במחשבה על הראשית, היינו ראשית יצירתו, ויתבונן למה נבראתי בעולם, האם להצליח במשא ומתן או להגדיל כבודי, והלא בוודאי קודם יצירתי עליתי במחשבתו יתברך וזה אי אפשר שלמטרה זו עליתי במחשבתו, ובוודאי סיבת בריאתי אינה אלא לעשות נח"ר לביות"ש ולגלות אלוקותו בעולם, ומתוך מחשבה זו יזעק מקרב לב, אנה ה', עזור לי שאהיה באמת כלי לגילוי אלוקותך יתברך.

והנה זהו הרמז 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה אחד חכם', כי ראשית ההשתלשלות היא הבן חכם שהוא נדבק בהרצון העליון קודם ההשתלשלות ושם נדבק בבחי' 'בני בכורי ישראל' ומאמר החכם 'מה העדות והחוקים והמשפטים וגו'" בחי' 'הכם לב יקח מצוות', ואחר שהראשית הוא טוב, ממילא אפשר להשתלשל אור ה' כביכול מעולם לעולם ולגלות אלוקותו גם לשאר בנים, כל אחד ואחד לפי עניינו ומצבו, כי גופא בתר רישא אזיל כנ"ל.

וראי להתבונן ענין נפלא מאוד, כי הצמצום והתגלמות מאין ליש הוא נקרא א"ש (כי האש נעשה ע"י ההתנגדות), והנה מצינו בהלכות פסח שהכלים נאסרים בבליעת חמץ על ידי האור, אם על ידי חום בישול או האש עצמו, ולהוציא הבליעה מוכרחים להעביר הכלי באש כל אחד לפי עניינו, והענין הוא כי הרבש"ע הוא אחד יחיד ומיוחד ראש וראשון ונעלה מכל דמיון ורעיון, ועבודת איש ישראל להיות דבוק בהנעלם הזה תמיד, והנה הרבש"ע הסתיר אור אחדותו הפשוט והמציא ענין הבחירה שלא יהיה נגלה לעין אחדותו, ועל ידי התגלמותו הזו שהיא א"ש כנ"ל, נעשה קליפת הגאות שהוא היפך הביטול והייחוד, היפך העבודה של 'גלמי ראו עיניך' שנדבק בבחי' גל"ם י, כי אדרבה, מתנשא לאמור אנה אמלוך, בחי' מראות נגעים שאת ספחת בהרת, שמנשא עצמו ונהפך ענג"ג נג"ע ר"ל, וזה בחי' חמץ, שמגביה עצמו בלי טעם וסיבה רק מלא אוויר, כי שורש

החמץ הוא שאור שהיא קלי אפיקורסות היינו שנעלם ממנו אור הפשוט שמכריח המצאת העולם מאין ליש ונפול בטעות הקדמות ר"ל, ומזו הטעות של הקדמות באים הרשעים לגאות, כאשר מדמים בליבם שהמצאות הייתה מעולם, שזה טעות גמור כברור לכל מבין, ונמצא שהגאות היא מחמת טעות גמור שזה בחי חמץ הנ"ל שמתנשא בלי סיבה באשר הוא מלא אור, ומן קלי" הזו באים כוחות הכישוף וכל מיני הקלי" בעולם, אשר זה היה קלי" פרעה הרשע בכור הקלי" שאמר "לי יאורי ואני עשיתי" (יחזקאל כ"ט, ג), והנה מלך הראשון מז' מלכין קדמאין דמיתו שאמרו אנא אמלוך, הוא היה בל"ע, שהוא שורש הכפירה, וזה סוד הבלע"ה של החמץ, מלך בל"ע, היינו ששוכח שיש בורא עולם והכל אי"ן וחושב שהעולם קדמון ח"ו, ואיך נעשתה הבלע"ה הזו, על ידי האש של ההתגלמות כנ"ל, וממילא אין עצה אחרת רק על ידי האש, דאיתא בפרקי היכלות ששהנשמה אינה יכולה לעלות מן העולם הזה לעולם הבא עד שטובלת בנהר דינור, ואפילו מלאכים שבאים לעולם בשליחות השי"ת, מוכרחים בשבועם לטבול שס"ה פעמים בנהר דינור כדי לפלוט הבלע"ה הנ"ל, ומבאר הרב בעל התניא שהטבילה בנהר דינור היא נוטלת כח הזכור מעולם הזה, ולזה צריכים להגיע הכלים עם הבלע"ה בנהר דינור להשכיח טעות העולם שהוא וזהמת הנחש שאמר "והייתם כאלוקים", 'אנא אמלוך', שזה באמת הבכור דקלי" שחושב על עצמו תמיד ועושה הכל לגרמיה ר"ל ונעשה נקודת הראשית שלו קלי" ר"ל.

וכששורף הכל וחוזר לראשית ונעשה בני בכורי ישראל, אזי הוא רוכ"ב אליו יתברך ולומד כל התורה כולה מפיו יתברך. ואפשר אולי יש דרך להוציא הבלע"ה חמץ הנ"ל על ידי הנעלביים ואינו עולבי"ן שומעין חרפתן ואין משיבין עושיין מאהבה ושמחין בייסורין עליהן הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו"...

(רעווא דרעוויין, פרשת צו, שבת הגדול, תשע"ח)

מילין יקירין

הכנה לליל הסדר

לעת כזאת אשר נסתבב ממצב העולם שיערכו אברכים צעירים את ליל הסדר בגפם, מן הראוי לעורר דברים אחדים ונחוצים שיש לכל אחד לדעת כדי לעשות רצון קונו בשלימות. הנה ליל הסדר מן הזמנים היקרים שניתן לאב להעביר מוסרת אבותיו לילדיו, וכלל ראשון הוא להיות נאטירלאך (טבעי) כאילו היה יושב אתה סגור בחדרו מאין רואים, שבעת שחפץ להתרגש יכול להתרגש, וכשמתעורר לבכיה מהתרגשות בוכה הוא, וכשמתלהב נפשו בקרבו אינו עוצר בעדו, דוגמת החתן בחופתו שאינו מתחשב עם הנוכחים ושופך כנחל דמעה בידועו גודל הרגעים. ובאמת חלק ממצות "והגדת לבנך" הוא גם התעוררות ההרגשים של האדם עצמו, כי רגשי הלב הוא צינור הכי מעולה להנחלת יסודות הדת לצאצאיו.

והנה חז"ל סידרו עניינים קדש ורחץ כרפס יחץ וכו', ובכל אחד מאלו ישנם עניינים נשגבים גבוה מעל גבוה, ובכל פרט מהם יש פן אחר שיכול להכניס התרגשות ולחוקק על לב ילדיו. ובוודאי מי שיד לו מעט בכונות האר"י לליל הסדר מבין גודל ההתרגשות שבכל פרט ופרט מן הסדר, אמנם גם מי שאין לו, יש לו מקום גדול להתעורר בפרט אם יכין עצמו כראוי.

ולשבר האוזן מעט מדרכי התעוררות המחשבה שיש ביד כל אחד ואחד להתעורר, נתחיל על סדר ההגדה וחכם לב ילמד על הכלל כולו. תחילה בברכת קידוש היום ושהחינו, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, כמה יש לו להתרגש ולהכניס ההתרגשות בקרב בניו, כשזוכר את האורות הנשגבים שנמשכים מן השמים בכוס ראשון זה, מוחין קדישין המתגלים בקידוש על היין, ומדמה בנפשו איך עמדו ישראל במצרים וערכו הסדר ובאותו רגע הכה כל בכור במצרים, ושומע באזניו את צעקות המצרים שאין בית שאין בו מת, ואילו הוא יושב מעוטר במוחין קדישין, "הנה ה' רוכב על עב קל ובא מצרים ונעו אלילי מצרים מפניו" (ישעיה י"ט א'), ועתה עומד עם כוס היין בידו, ומשבח להבורא ע"ו, ושמש שבחר בנו מכל העמים ואתנו הוציא ממצרים ולא לקח עם אחר שיעבדוהו כי אם אותנו, וכי צריך יותר מזה כדי להתעורר?! ורחץ, מבואר בכתבי האר"י ענין רחיצת הידיים תיכף אחר קידוש, אחר שמופיע ובא אור גדול בכוס ראשון הנקרא קדש, והוא רוחץ העולם מכל הקלי" בחי" טומאות אלילי מצרים, ע"כ רוחצים הידיים תיכף להורות על נקיין העולם מן הטומאה. וגם מחשבה זו יכול להציג בהתרגשות לפני צאצאיו. בהיות עיקר האצלת החינוך לדור הצעיר הוא דרך ההתרגשות שהם רואים, ועבור זה צריך שיהיה בחינת "אם תעירי ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" שיעורר האב בקרבו את ההתרגשות עד שתחפץ בנפשות הרכים.

וזה כלל ראשון, שיהיה לו מוכן הגדה מבוארת היטב כל ההלכות והמנהגים בקצרה שידע את אשר עליו לעשות בכל שלב, ולא יהיה עסוק בבדיקת המנהגים או יותר גרוע שיתבלבלו מחשבותיו והוא מונע גדול בעבודה, ומה טוב אם יכין עצמו מקודם לפחות מעט לעבור על סדר ההגדה ולראות מה צריך לעשות והיכן.

ובבואו לקיים מצוות כרפס, יזכור שיש במאכל זה סודות עליונים שגילה האר"י"ל, ונתנו חז"ל הקדושים טעם באכילת הכרפס כדי שישאלו התינוקות, והרמז בזה שהתינוק מורה על מוחין דקטנות, שכשנגאלו ישראל ממצרים היו במצב של קטנות הדעת והיה רק שם אלקים מאיר בהם, שם שמצינו בו בחינת אלקים אחרים, מצב נמוך שהחיצונים יכולים לינוק ממנו, וביצ"מ האיר עליהם שם הוי"ה וביטל כל האילילים ובאלוהיהם עשה שפטים, וע"ז מורה אכילת הכרפס קודם סיפור גאולתם של ישראל, להורות על מצב נמוך שהיו שרויים במצרים.

ובאמת היינו צריכים לאכול הכרפס מיד בתחילת הסדר עוד קודם קידוש, אמנם כדי שלא יינקו החיצונים ממדרגה נמוכה זו, הוכרחו להקדים קידוש שיתגלה אור עליון זך מוחין דגדלות שיכניעו ויבטלו הקלי", אז אפשר לאכול כרפס בלי היזק החיצונים ח"ו. העיקר שיתעורר הוא ויתרגש מידיעות הללו, ואז יאציל התרגשותו לנפשות הרכים אשר עיניהם תלויים בו וחוקקים על ליבם כל תנועה מתנועות האב.

וקודם תחלתו 'הא לחמא עניא', מה טוב לומר מאמר הזוהר ולפרש תוכנו לילדיו, לצייר להם התוכן אם כי בקצרה, כי עיקר החכמה לקצר ולהימנע מפרומקייטן שיבואו על חשבון דברים אחרים כמו שיאבדו הילדים סבלנותם וכדומה, בעת שעיקר המצוה הוא "והגדת לבנך" וכל השאר טפל אליו, לכן הדגישו הפוסקים להכין כל צרכי הסדר מבעוד יום ולהקדים תפילת מעריב וכו' הכל כדי שיעיג בזמן לקיום מצוות והגדת לבנך קודם שיתעייפו ויפסידו שלימות המצוה.

ומידי דברי בו, זכרוננו שערבתי פעם אחרי מעריב ליל שבת ומצאתי אברך יושב בבית הכנסת, ותיכף בהיכנסו פנה אלי וביקשני שלא אדבר עמו עתה, מפני שצריך עוד מעט לחזור לביתו לסעודת שבת עם ילדיו וחייב להתכונן, ומאד מצא הדבר חן בעיני, שלוקח אחריות על חינוך ילדיו ומכין עצמו להכניס אמונה וקדושה וטהרה בלבבות צאצאיו. ובוודאי לעת כזאת לקראת מצווה גדולה מן התורה של "והגדת לבנך" אדרבה ואדרבה צריך הכנה גדולה למצוה נשגבה זו, כגון לציין לעצמו סימנים בסדר ההגדה היכן צריך להאריך לתועלת צאצאיו והיכן לקצר, כאן לספר עובדא זו וכאן להמשיך משל זה, וכן על זה הדרך.

ובבאר את דברי הזוהר לבני ביתו, ידגיש השמחה שיש עתה למעלה, והשמחה שתהיה לעתיד למי ששמח בסיפור זה, ומשיח לבו לילדיו, שמעו נא בניי הקב"ה בכבודו ובעצמו אוסף כל פמליא של מעלה, כל המלאכים, כל הנשמות, האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, משה אהרן דוד ושלמה, התנאים והאמוראים, ושאר צדיקים, ויפרט שמות צדיקי הדורות הקרובים אל לבו, לכל אלו קורא הקב"ה ואומר להם שימו אזנכם כאפרכסת לשמוע את השבח שלי שמספרים בניי למטה, ויציייר להם בעיני שכלם איך מימינם ומשמאלם ומלפניהם ומאחריהם מלא החדר נשמות צדיקים ומלאכים לאין מספר כולם מביטים עליהם ומצפים למוצא פיהם, וכולם יחדיו שמחים ומוזים להבורא, ויקשה להם את קושיית הזוהר מדוע זה צריכים לספר הסיפור, הלא הקב"ה יודע הכל, אלא מפני שכל פמליא של מעלה באים לשמוע הסיפור וע"י סיפור שלנו מברכים ומשבחים להבורא. ואז יתחיל בקול גדול שיאמרו עמו "הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות סיפור יצאת מצרים", שילמדו גם הם מה זו הכנה למצוה, ויחלק להם קליות ואגוזים ומיני מתיקין לשמחם ולתפוס ליבם שיסכיחו היטב.

ויתחיל הא לחמא עניא וכו', כל אחד כמנהג אבותיו אם לפרש בכל לשון או רק בלשון הקודש, ומי שיכול לפרש ולקרוב הדבר אל השכל שיבינו הקטנים הציור איך אכלו אבהתנא מצות במצרים, ואיך יצאו וכו'. ולצייר ולתאר לילדים איך היה עבודת ישראל במצרים, גזירות אחר גזירות, כל הבן היילוד היאורה תשליכוהו, להזכיר השמחה שזוכרים הילדים מעת שנולדו אחיהם או אחיותיהם, ובשיא שמחה זו גורו לזרוק התינוקות ליאור, ואילו לא הוציאנו הקב"ה ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו היינו משועבדים לפערה במצרים. ועיקר החכמה לקצוב קצבה בכל דבר שלא למשוך יתר על המידה שלא יאבדו הילדים סבלנותם, ולהתחכם נגד הגבלת הזמן והמקום ששולט בעולם הגשמי לבל יפריע. שמעתי פעם מכ"ק גאב"ד ירושלים הגה"צ רבי יצחק טוביה בן ריקל לרפואה שלימה לאוי"ט, שהתייחס בגיל צעיר מאביו, ודבר אחד נשאר לו בזיכרונו מאביו, איך שבעת הסדר בבואו לקיים מצוות סיפור יצ"מ נפל חלשות והתעלף מרוב התרגשות!... (וכשיש אב כזה מובן איך זכה לבן כזה...) ואין לך סיפור דברים והנחלת מסורת לבניו יותר מהתרגשות הלב כזו!

והנה בכל המקומות שהמנהג שלא לדבר, אזי צריך לחשוב כל מחשבות הללו ולהתרגש בנפשו, ויהיה קיום מצוות והגדת לבנך ע"י שישפיע עליהם התרגשות הלב, ואם עדיין לא זכה לילדים משלו יצייר כל זה לבני ביתו, ועיקר העקרים שלא להתבייש מן הצל של עצמו, כי זה כלל גדול בעבודת החסידות, ויכול אדם לבכות כעת שהמצב נורא כל כך שאינו יכול להצטרף עם משפחתו בליל הסדר כדרכו בכל שנה, ואילו הקב"ה חפץ שדווקא כך יערוך הסדר ובאופן כזה כמו שרצה הקב"ה ישמח הוא עם הבורא בגאולת מצרים, ואף כי אינו רגיל בכגון דא, יתאמץ לסלק הבושה ולהוציא כל רחשי לבו לחוץ. ואם כי מחשבות כמו שציירנו לא כל אחד עולה לו בניקל לפי טבעו או לפי רגילות מחשבתו, אמנם נמשלו דברינו כמשל בחינת את פתח לו, כדי שירחיב כל אחד הדברים לפי דרכו ושכלו. עכ"פ יסוד העבודה לעבדו בלב שלם כמו שהוא רוצה שנעבדהו ולא כמו שאני רוצה, ולעת כזאת העבודה לגלות מסירות נפשו והתרגשותו מן הכח אל הפועל באזני אשתו ובני ביתו.

ובאמת זו מדרגה גדולה, כי השינוי הרגילות מסוגל ח"ו להיפך השמחה, אמנם חייב לצייר לעצמו שבעת כזאת שהרבה מבני ישראל בצער ואילו הוא זוכה לערוך הסדר עם בוראו בביתו ובבריאות וכו', אדרבה צריך להפוך מצב זה שיהיה סניף לשמחה ולא להיפך ח"ו. העולה מדברינו העיקר הוא ההכנה, ולסדר נקודות מה לדבר לפני הילדים ומה לדבר לפני בני ביתו, ולא להסתיר התרגשותו והתלהבותו כלל, ובוודאי שלא לאבד המוחין בעת שרואה הילדים בוכים או מתנהגים אחרת ממה שהיה רוצה, וח"ו שיהיה בליבו קפידה אם יתנהגו הדברים בפועל אחרת ממה שהיה רוצה, נאר זיך לאזן פירן, ולחשוב שהמיית קולם של הילדים כקול מלאכי השרת, שהם תשב"ר שבהבל פיהם אין שום חטא.

(הדרכה לאברכים צעירים שעורכים את ליל הסדר בנפם לאור המצב בעולם, ח' ניסן תש"פ)